

ČLOVĚK, PŘÍRODA A KULTURA

Materialistické směry v antropologii (ekologická antropologie)

Ekologická antropologie

- studium komplexních vztahů a interakcí mezi kulturou a ekosystémem; vztahy a interakce mezi kulturou, lidmi a jejich prostředím
- kultura představuje **NADBIOLOGICKÝ PROSTŘEDEK ADAPTACE** lidí na vnější prostředí → studium subsistenčních problémů, pojetí ekosystému/prostředí a zacházení s ním v různých kulturách

Julian Haynes STEWARD (1902-1972), **Leslie Alvin WHITE** (1900-1975), **Elman SERVICE** (1915-1996), **Marshall David SAHLINS** (*1930), **Marvin HARRIS** (1927-2001), **Richard Borshay LEE** (*1937), **Irven DeVORE** (1934-2014), **Roy Abraham RAPPAPORT** (1926-1997), **Andrew Peter VAYDA** (*1931)

kulturní ekologie (J. H. Steward) – **neoevolucionismus** (L. A. White) – **kulturní materialismus** (M. Harris) – **nová ekologie** (R. A. Rappaport, A. P. Vayda) – **antropologie rozvoje** (A. Escobar)

Ekologická antropologie

- vztah člověka, přírody a kultury se stal předmětem studia již v době osvícenství → lidská konstituce a způsob života je ovlivněn přírodními podmínkami
- **Arnold Gehlen (1904-1976)**, „*das Mängenwesen*“ – člověk představuje *nedostačivou bytost*; tato nedostačivost spočívá ve vybavení omezeným množstvím instinktů a absenci specializovaných orgánů pro obranu, útok a únik; z důvodu nedostačivosti musí člověk konat a tvořit, aby se přizpůsobil vnějšímu prostředí; lidskou aktivitou vzniká kultura, která nastupuje na místo chybějících specializovaných orgánů a instinktů → člověk si nese ve svých biologických základech předurčenost k tvorbě kultury jako druhé přírody člověka

nástrojové
chování

2,6 – 3,3 mil. let

Australopithecus?
– raný *Homo*

Pan troglodytes

Subsistence a subsistenční strategie

- lidé jsou vždy závislí na prostředí, které obývají a z něhož získávají energii pro přežití a reprodukci v daném ekosystému → subsistenční strategie umožňující dlouhodobé přežití v ekosystému
- **SUBSISTENCE** – uspokojování základních materiálních potřeb, bez nichž lidé nemohou přežít, příp. usnadňují přežití → jídlo, tekutiny, oděv či přístřeší
- **SUBSISTENČNÍ STRATEGIE** – způsoby získávání, distribuce a spotřeby zdrojů sloužících k uspokojení základních materiálních potřeb

LOV A SBĚR

PASTEVECTVÍ

PĚSTITELSTVÍ

ZEMĚDĚLSTVÍ

produkce potravin a domestikace rostlin a zvířat

Subsistence a subsistenční strategie

- **LOV, RYBOLOV A SBĚR** – subsistence založená na zdrojích dostupných v ekosystému, jež exploatují relativně malé organizované skupiny vedoucí *mobilní způsob života* → !Kung (Sánové), R. B. Lee (2003)
- **PASTEVECTVÍ** – subsistence založená na chovu některých druhů hospodářských zvířat (ovce, skot ad.); lidské populace vedou zpravidla *mobilní způsob života*, aby mohly hnát svá stáda po svém teritoriu za potravou → Nuerové, E. E. Evans-Pritchard (1940)
- **PĚSTITELSTVÍ, OPORTUNISTICKÉ ZEMĚDĚLSTVÍ** – subsistence založená na přetváření prostředí domestikací rostlin využívající jednoduché technologie (np. rycí hole); lidské populace zpravidla vedou *usedlý způsob života*, jenž je v některých oblastech spojen se vznikem měst → Kapaukové, L. Pospíšil (1963)
- **ZEMĚDĚLSTVÍ** – subsistenční strategie využívající sílu tažných zvířat či strojů k obdělávání půdy a zavlažovacích systémů; umožňuje kumulovat nadvýrobky a produkovat takové množství potravinových zdrojů, jež dovoluje žít velké lidské populace → Jáva, C. Geertz (1963)

Kapaukové/Ékari

Region: Nová Guinea (západ)
Populace: 157 000
Prostředí: tropické ostrovy
Tradiční způsob obživy: pěstování plodin, polaření
Politické uspořádání: tradiční náčelnictví

extenzivní a intenzivní kočovné
 polaření, intenzivní komplexní polaření
Leopold Pospíšil (*1923)

Subsistence a subsistenční strategie

- proces výroby, distribuce a spotřeby → ekonomika společnosti
- **PRODUKCE** – přetváření surových zdrojů do forem využitelných lidmi pro uspokojení materiálních potřeb
- **DISTRIBUCE** – přísun a rozdělení produkce mezi lidmi podle zavedeného klíče
- **SPOTŘEBA** – užití produktů jejich konzumací (potrava) či jejich nošením (oděv) apod.
- jednotlivé procesy nejsou izolované od ostatních domén kultury, ale vzájemně souvisí

Marie Reay (1922-2014) - Kuma
Roy A. Rappaport (1926-1997) - Maringové

„komplex vepře“

Původní společnosti blahobytu

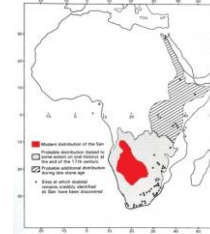
- 2. pol. 20. století → Sánové, lovecko-sběračské společnosti → *Harvard Kalahari Research Group* – interdisciplinární tým studující rozmanité aspekty sánské společnosti a kultury a změny, kterými Sánové prošli kontaktem s okolními skupinami a vlivem moderních států Angola, Botswana a Namíbie; **Richard B. Lee** (*1937), **Irvén DeVore** (1934-2014)
- studium subsistenčních strategií lovců a sběračů
- lovci a sběrači jako **původní společnosti blahobytu** → měli více než dost prostředků na uspokojení svých potřeb a nemuseli trávit většinu dne prací
- lovci a sběrači nemají zájem o hmotné bohatství (mimo toho, které potřebují pro uspokojení osobních potřeb)
- moderní kapitalistické společnosti nežijí v blahobytu; lidé v nich mají neomezené potřeby k jejichž uspokojení disponují omezenými prostředky → tragédie moderní doby

Marshall Sahlins (*1930)

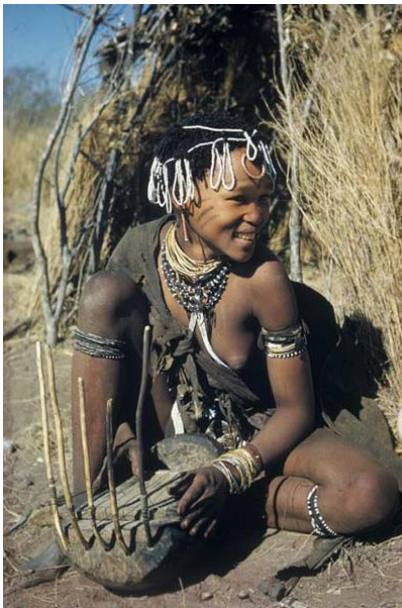
„kdo netouží, nepostrádá“

- oblast polopouště Kalahari; polosuchý ekosystém ve výšce kolem 1000 m n. m., traviny, křoví a stromy
- malá postava, 150 cm, světlá pleť, výrazné lícní kosti, mírně šikmé oči; cca 110 tis. obyvatel
- nukleární/rozšířené rodiny, matrilokální a patrilineární skupiny, žádné soukromí, často vyhledávající společnost
- neustálý pohyb

Voda

- období sucha - velké tábory, sběr hlíz, kořínků a ořechů
- období dešťů - menší skupiny, lov
- voda nejdůležitějším zdrojem života, jejíž místa výskytu formovala prostorovou i sociální strukturu společnosti
- zdroj vody, dostatečné množství potravy, dostupné palivo

ŽENY

- péče o děti a domácnost, sběr rostlinné potravy a pštrosích vajec, příprava jídla a zajišťování vody (cca 4 h), udržují oheň, domácnost - domov
- žena za den nasbírá potravu až na 10 dnů pro jednu osobu, domácí práce jí zabere málo času, poté využívá volný čas na odpočinek a zábavu

MUŽI

- lov zvěře a sběr topiva, výroba a oprava zbraní a náradí (3 h), péče o děti
- muž obvykle 5-6 dnů loví, poté 1-2 týdny odpočívá, chodí na návštěvy a účastní se celonočních tanců

dospělí věnují práci cca 12-19 hodin týdně

- ulovená kořist a nasbírané plodiny se dělí mezi všechny členy skupiny
- ekonomická výměna založená na **reciprocitě**, při níž žádný z účastníků přesně neurčuje, co se očekává jako odplata, ani kdy se splátka uskuteční
- očekávání jedné a závazek druhé strany nejsou přesně stanoveny, přesto jsou principy reciprocity pro všechny členy společnosti závazné
- výměna potravy, koloběh služeb a spotřebních předmětů (šperků)

Natalita jako adaptace k prostředí

- optimální využití ekosystému a životní cykly přizpůsobené přírodním podmínkám
- sánské ženy většinou neotěhotní dříve než za čtyři roky po narození předchozího dítěte
- vliv na snížení porodnosti má pravděpodobně délka kojení
- matky nemají pro děti měkkou stravu, takže kojí až do věku tří let, dokud není dítě schopno pozřít tuhé pokrmy → kojení do jisté míry zabraňuje ovulaci

- při kratším intervalu mezi potomky →
dětská úmrtnost ↑

4 roky

- Sánové udržují svůj počet a spotřebu energie na nízké úrovni, jsou schopni přizpůsobit své potřeby tomu, co jim prostředí poskytuje; sice by mohli získávat více kalorií a bílkovin, aniž by poškodili své životní prostředí, ale oni to nedělají, protože nemají žádný zvláštní důvod, aby více pracovali
- dnes jsou Sánové pod silným vlivem moderní civilizace a postupně opouštějí původní lovecko-sběračský způsob života → chov hospodářských zvířat a pěstitelství, společnost se individualizuje, mizí rovnostářské uspořádání a reciprocita zdrojů

Život a smrt na Velké pláni (kulturní ekologie)

Kulturní ekologie

- antropologie jako kulturní ekologie → vliv přírodního prostředí, technologie a ekonomiky na kulturní systémy
- syntéza archeologických, historických a antropologických poznatků
- terénní výzkumy indiánských kultur (západ USA, Peru, Ekvádor, Brit. Kolumbie)
- vliv industrializace a urbanizace na tradiční společnosti
- kultura Šošonů a Pajutů (1934-1935), projekt Puerto Rico (1948-1949)

Julian H. Steward
(1902-1972)

Basin-Plateau Aboriginal Sociopolitical Group (1938), *Changes in Shoshonean Indian Culture* (1939), *Theory of Culture Change: The Methodology of Multilinear Evolution* (1955)

Kulturní ekologie

- 60. a 70. léta 20. století; rozpracování neoevolucionistické koncepce kultury
- studium vzniku, vývoje a fungování sociokulturních systémů v kontextu jejich přírodního prostředí

Ideové zdroje

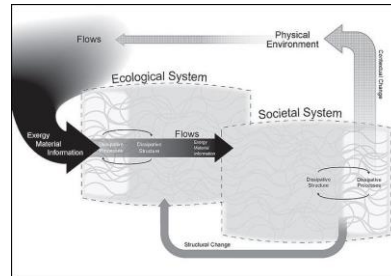
- terénní výzkumy kulturních oblastí Ameriky (A. L. Kroeber, C. D. Wissler)
- empirická analýza způsobů adaptace konkrétních společností k lokálním podmínkám
- biologické a ekologické přístupy při studiu sociokulturních jevů
- snaha na základě vědecké explanace procesů *kulturní změny* a *sociokulturního vývoje* překonat deskriptivní charakter výzkumů kulturních systémů
- sociokulturní systém při interakci s měnícím se prostředím modifikuje a proměňuje svoji strukturu pouze tehdy, odpovídá-li jeho „výstup“ požadavkům prostředí

Kulturní ekologie

- přímo v sociokulturním systému je zabudován mechanismus, který umožňuje adaptivně reagovat na změny a měnit strukturu systému → jednotlivé kultury představují **adaptivní systémy**, které se mění směrem k rovnováze s ekosystémy
- ekologické, ekonomické, technologické a demografické faktory představují rozhodující determinanty fungování a vývoje sociokulturních systémů
- studium lokálních sběračsko-loveckých a pasteveckých společností

→ kultura jako **nadbíologický adaptační systém**, jehož prostřednictvím člověk jako člen společnosti realizuje svůj vztah k ekologickému prostředí; kultura zahrnuje naučené vzorce chování, artefakty, technologie, ekonomické a politické organizace, náboženství apod.

Kulturní ekologie

→ kulturní změna představuje **adaptační proces**; přestože člověk dosahuje této adaptace především prostřednictvím kultury, je tento proces řízen obdobnými pravidly přirozeného výběru, jaká platí pro biologickou adaptaci

→ neadaptivnější složky kultury představují **technologie, ekonomika** a ty prvky sociální organizace, které jsou přímo spojeny s výrobou

→ výzkum společnosti musí být proto prováděn **komplexně v rámci celého sociokulturního systému**; adaptační procesy probíhají také ve sféře idejí → zvláštní pozornost je nutné věnovat i složkám nemateriální kultury, a to především těm, které jsou přímo spojeny s vnějším prostředím zkoumaného sociokulturního systému

cílem KE je popsat a vysvětlit **konkrétní adaptační prostředky a mechanismy** a odhalit strukturální, funkcionální a vývojové zákonitosti energetických a technologických způsobů, jimiž jednotlivé společnosti využívají přírodní zdroje svého prostředí

Kulturní ekologie

- předmětem KE je studium uspořádání vztahu kultury a přírodního prostředí
- dvě kvalitativně odlišné třídy jevů:
  - přírodní prostředí (flóra, fauna, klima atd.); geografický determinismus
  - kulturní technologie (výrobní způsob, technika, ekonomie apod.) využívající přírodní prostředí k uspokojování biokulturních potřeb
- sepětí těchto dvou činitelů spolu s dosaženou úrovní technologického pokroku tvoří rámec ekologických podmínek, které stimulují, limitují a determinují kulturní specifikum společnosti, její institucionální základnu, formy ekonomické specializace, typ sociální struktury a ideologii

- (1) vztahy mezi technologií zkoumané kultury a přírodním prostředím
- (2) analýza vzorců chování spjatých s kulturní technologií
- (3) vztahy mezi těmito vzorci chování a ostatními částmi kulturního systému

Kulturní jádro a kulturní typ

- ne všechny charakteristické rysy kultury lze vysvětlit prostřednictvím ekologické adaptace

- PRK tvoří **kulturní jádro** představující konstelaci kulturních rysů, které si jsou nejvíce blízké a nejvýrazněji přispívají k udržení ekonomických aktivit a s nimi spjatých sociálních, politických a náboženských vzorců chování; společnosti s podobným kulturním jádrem patří do stejné skupiny a tvoří tzv. **kulturní typ**
- SRK nejsou vázány na kulturní jádro, vykazují velkou variabilitu; jsou výsledkem kulturně historického vývoje (difuze, inovace) a nepředstavují přímý výsledek kulturní adaptace
- zdrojem vývojových proměn kulturních systémů jsou především změny v oblasti **techniky, technologie a způsobů výroby**

Teorie multilineární evoluce

UNIVERZÁLNÍ EVOLUCIONISMUS

(L. A. White, makroevoluce)

vs.

MULTILINEÁRNÍ EVOLUCIONISMUS

(J. H. Steward, mikroevoluce)

- studium kulturní evoluce v menším měřítku a s přihlédnutím k větší rozmanitosti a variabilitě konkrétních kultur, které jsou výsledkem působení ekosystému a historických událostí
- na světové dějiny/vývoj kultury je nutné pohlížet jako na vývojové transformace řady kulturních systémů, jejichž evoluce probíhá **paralelně** po mnoha vývojových liniích a každému kulturnímu systému je přiznána zákonitost a posloupnost vývoje, který probíhá formou kvalitativních přeměn ovlivňujících kulturní jádro; ne všechny kultury nutně musí projít stejnými fázemi evoluce
- evoluční schéma stojící na koncepci úrovně sociokulturní komplexity vyjadřující rozsah a uspořádání společnosti, jež se odvíjejí od dostupných zdrojů, a především úrovně jejich využívání → **ÚROVNĚ SOCIOKULTURNÍ INTEGRACE**, jež vyjadřují míru kontroly populace nad prostředím a jeho zdroji

Úrovně sociokulturní integrace

ÚSKI → subsistence → společnost → příklad

Tlupa/Skupina → lov a sběr → mobilní způsob života, neformální vůdci → *Šošoni*

Kmen → pěstitelství, pastevectví → částečně usedlý způsob života, bez formální autority, ale se zavedeným procesem rozhodování ve skupině → *Nuerové*

Náčelnictví → zemědělství → usedlý způsob života, společenská stratifikace, formální vůdci, existence elit → *předmoderní Havaj*

Stát → zemědělství (pěstování obilovin) → městský způsob života, městská centra, komplexní sociální a politické uspořádání → *Aztékové*

Newe/Šošoni

Region: Kalifornie, Utah

Populace: 12 300

Prostředí: suché polopouštní prostředí Velké pánve

Tradiční způsob obživy: sběr divokých plodin doplněný lovem

Politické uspořádání: jednoduchá rovnostářská společnost

Kultura Šošonů/Newe

- kalifornská Velká pánve; zcela vyprahlé území s omezenými zdroji rostlinné a živočišné potraviny, neustálé hledání potravy
  - hlavními zdroji potravy byly kořinky divokých rostlin, travnatá semena, bobuloviny, lovné zvěře byl nedostatek (králíci, vidlorozi, hadi, hmyz)
  - po větší část roku *jednotlivé rodiny* (nezávislé a hospodářsky soběstačné jednotky) putovaly nehostinným prostředím za potravou
  - větší koncentrace lidí jen v krátkých časových obdobích (zima), kdy zásoby jídla stačily pro několik společně tábořících rodin
  - stálá a výsadní práva na určité území neexistovala → narušení přirozené ekologické flexibility a mobility jednotlivých migrujících skupin
  - technologie lovu byla primitivní (luk a šíp), oděv ze surové kůže a kožešin → kočovníci
- úzké sepětí mezi využitelností přírodních zdrojů, dosaženou technologií (*kulturní jádro*), sociální strukturou, organizací práce a společnou kooperací → mobilní způsob života v samostatných rodinách (*úroveň sociokulturní integrace*) → **kulturní adaptace na nejisté zdroje**

Vepři, krávy a kulturní hádanky (kulturní materialismus)

Kulturního materialismu

- antropologie jako kulturní materialismus → výzkumná strategie
- terénní výzkumy v Brazílii, Mosambiku, Indii, USA
- dějiny antropologického myšlení a rozpracování teorie kulturního materialismu
- materiální přínos sociálních institucí a předpoklad environmentálního a technologického determinismu
- Karl Marx (1818-1883)

Marvin Harris
(1927-2001)

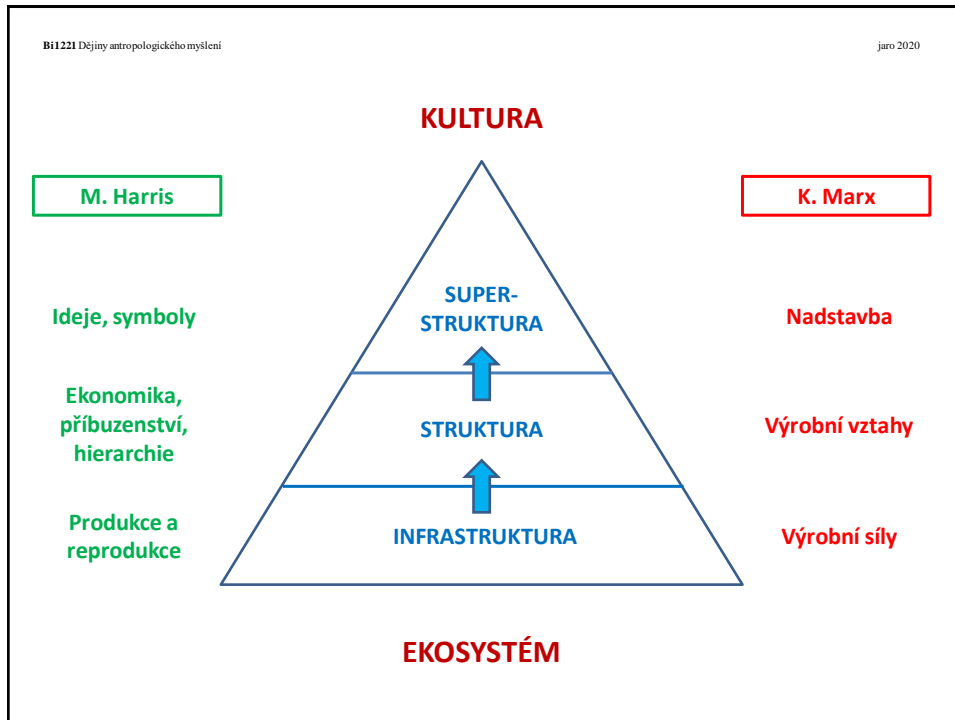
Patterns of Race in the Americas (1964), *The Rise of Anthropological Theory: A History of Theories of Culture* (1968), *Cultural Materialism: The Struggle for a Science of Culture* (1979), *Theories of Culture in Postmodern Times* (1999)

Koncepce kulturního materialismu

- procesuální a globální výzkumná strategie, která se při vysvětlování divergentní, konvergentní a paralelní evoluce kulturních systémů opírá o **analýzu materiálních faktorů**
  - zdrojem KM je Darwinova teorie evoluce, Marxův historický materialismus a neoevolucionismus; kultura je považovaná za **adaptační systém**, jehož strukturu, funkci a vývoj lze vysvětlit na základě jeho vztahu k okolnímu prostředí → technologický a environmentální determinismus
  - velikost populace, ekosystém, dostupná technologie a stav ekonomiky → uspořádání institucí, jejich funkce a povaha
  - sociální život představuje produkt řešení velmi praktických problémů života lidí na Zemi → přežití a reprodukce
  - sociální instituce mají proto za úkol podpořit či přímo zajistit uspokojení základních lidských materiálních potřeb – dostatek kalorií, živočišných bílkovin a přístřeší
- kulturu lze proto studovat jako výsledek střetu mezi „*dělohou a žaludkem a půdou a vodou*“

Koncepce kulturního materialismu

- vliv marxistického modelu společnosti zahrnujícího ekonomickou základnu společnosti (výrobní síly a vztahy) a nadstavbu
  - výrobní způsob a způsob demografické reprodukce života společnosti (→ **infrastruktura**) determinují organizaci rodiny, příbuzenských systémů, ekonomiky a politické organizace (→ **struktura**), které následně ovlivňují vědu, umění, literaturu, hudbu, tanec, rituály, hry a další symbolické systémy (→ **superstruktura**)
  - princip **kauzální priority infrastruktury** při studiu kultury, kde se věnuje pozornost stimuluji, limitující a determinující roli materiálních podmínek pro fungování sociokulturních systémů; infrastruktura představuje rozhraní mezi přírodou a kulturou
  - hlavní síla sociokulturní selekce vychází z **infrastruktury**; struktura a superstruktura působí spíše jako stimuly sociální a kulturní změny
- podobné prostředí → podobné technologie → podobné uspořádání výroby a produkce → podobné sociální uspořádání → podobný systém hodnot a náboženského uspořádání

Aztékové

Region: Mezoamerika
Populace: 1 000 000
Prostředí: náhorní plošina s mírným klimatem
Tradiční způsob obživy: pěstování kukuřice, fazolí, papriky a rajčat
Politické uspořádání: stratifikovaný a centralizovaný stát

Kanibalismus u Aztéků

- KM interpretace lidských obětí a kanibalismu a snaha vysvětlit, proč k obětem docházelo
- Aztékové věřili, že pouze lidé obětovaní bohům nebo zabití při bitvě mohou vstoupit do nebe spojeného se sluncem a později se znovu narodit jako kolibříci a motýli (→ **náboženství**)
- krvežíznivost aztéckých bohů není možné vysvětlit pouze prostřednictvím náboženských motivů
- významným faktorem, který vedl k růstu počtu obětovaných lidí, byl prudký **růst populace a nedostatek živočišných proteinů** v ekosystému centrálního Mexika; na rozdíl od náboženských praktik jiných vyspělých kultur, byly aztécké oběti také **konzumovány** (→ **ekologie**)
- v Mexiku nebylo dostatečné množství domácích zvířat, která by uspokojila narůstající potřebu masa pro stále rostoucí populaci; z důvodu nedostatku živočišných bílkovin a hladomoru a snaze doplnit tyto složky vzniká v aztécké kultuře **rituální kanibalismus** (→ **kulturní materialismus**)

Kanibalismus u Aztéků

- aztéckí kněží představovali rituální zabijáky ve státem sponzorovaném systému vedoucím k produkci a redistribuci výživného množství živočišných bílkovin ve formě lidského masa
- kanibalismus a lidské oběti sloužily jako jedna z forem upevnění pozice a moci
- krvavé rituály měly na jedné straně (1) **náboženský smysl**, na straně druhé (2) **materiální význam** pro zásobování městské populace nedostatkovými živočišnými proteiny

Židé

Region: Izrael/Palestina, USA, Francie

Populace: 13 200 000

Prostředí: přímořské polopouštní subtropické prostředí

Tradiční způsob obživy: pasterectví, obchod

Politické uspořádání: patriarchální společnost

Potravinová tabu (vepřové maso)

- zákaz požívání vepřového masa v židovské a islámské kultuře
- důsledek proměny ekosystému Středního východu ve starověku
- špatná adaptabilita vepřů na vysoké teploty a přímé sluneční záření → nerentabilita pro migrující populace a konkurence pro lidi
- nábožensky zdůvodněné tabu na požívání vepřového masa představuje racionální řešení konfliktu, kdy bezprostřední touha po kvalitních proteinech je velká, ale konečné náklady na jejich získání příliš vysoké
- chov prasat se stal hrozbou pro zachování přírodního ekosystému Středního východu a produkce vepřů v malém měřítku by zvyšovala pokušení → zákaz v Bibli a Koránu

Potravinová tabu (vepřové maso)

„...Ze všech živočichů na zemi smíte jíst tyto: smíte jíst každého přežvýkavého sudokopytníka. Nesmíte však jíst ty, kteří jsou jen přežvýkavci nebo jen sudokopytníci... Prase sice má rozdělené kopyto, ale nepřežvykuje – je tedy pro vás nečisté. Jejich maso nesmíte jíst, jejich zdechliny se nedotknete. Budou pro vás nečistí...“ (Leviticus 11:2-8)

- zákaz nemá nic společného s problémy chovu prasat na Blízkém východě (ekologická determinace) ani s potenciálními zažívacími potížemi (biologická determinace)
- určitá zvířata nebyla určena ke konzumaci, neboť na nich něco jejich požitelnost znesvěcovalo a činilo je nečistými
- nečistota vepřů nevyplývá pouze z jejich nežádoucího taxonomického postavení (→ hrozba porušení řádu), ale také ze skutečnosti, že prasata žerou mršiny a chovají je nežidovské komunity
- používáním a konzumací „čistých“ surovin dávají Židé najevo svou solidaritu s ortodoxním židovstvím a posilují tak svoji kulturní identitu; limitovaný výběr potravy navíc v sobě obsahuje symbolické sociální poselství posilující integritu a stabilitu židovského společenství

Mary Douglas (1921-2007)

Potravinová tabu (posvátné indické krávy)

- zákaz požívání hovězího masa v Indii; vysoce racionální a ekonomický sociokulturní regulativ indického náboženství
- hlavní funkcí krav v indickém ekonomickém systému není výroba mléka a masa, ale **reprodukce býků**, kteří zde jsou hlavním dopravním a tažným prostředkem a mají nezastupitelnou úlohu v indickém zemědělství
- nedostatek jídla v období sucha bývá spojen s vidinou hovězí pečeně, které Indové díky zákazu odolávají; v případě nedodržování zákazu by byl sněžený dobytek → v období dešťů by byl nedostatek tažných zvířat
- zákaz a vegetariánství jako jediný způsob, jak uživit populaci s tak vysokou hustotou obyvatel
- hovězí maso je konzumováno pouze kastou nedotknutelných (lidé na okraji společnosti)

Válčení jako kulturní adaptace (Napoleon Chagnon, Roy Rappaport)

Válčení a funkce rituálu

- antropologické výzkumy zaměřené na lidi jako ekologickou populaci, jež se prostřednictvím kultury adaptuje na lokální podmínky → nová kulturní ekologie

Roy Rappaport (1926-1997), Andrew Vayda (*1931)

- výzkum tsembagské kultury, Maringové (Nová Guinea)
- chov prasat, se kterými se zachází jako se členy rodiny
- obětování prasat jako psychologicko-adaptivní funkce, kterou si příslušníci kultury neuvědomují
- vztah mezi válkami a obětováním prasat → válčení jako kulturní adaptace
- posvátný keř – *rumbim*, rituální slavnosti – *kaiko*
- během *kaiko* příprava na novou válečnou výpravu

- **adaptivní funkce rituálu** – uchování rovnováhy ekosystému, redistribuce přírodních zdrojů, optimalizace distribuce živočišných bílkovin, podpora obchodů a recipročních vztahů mezi různými skupinami Tsembaga-Maringů
- efektivní adaptační systém pomáhající optimálně využívat přírodní a lidské zdroje

Válečnictví a mužská nadřazenost

- všechny organizované formy zabíjení mezi lidskými skupinami → boj představuje u hortikulturních skupin způsob **regulace populace**
- regulace populace nejen prostřednictvím obětí na životech, ale také podporou **ženské infanticidy** → zvýhodnění mužské populace

Yanomamové

- častý boj vede ke **komplexu mužské nadřazenosti** – kontrola přístupu ke zdrojům, obyčeje, rituály a příbuzenství upřednostňují mužskou soudržnost, sexuální výhody (→ polygynie)
- omezené „zdroje“ (ženy, plodiny) vedou k dalším válkám a ženské infanticidě
- u **Yanomámů** přítomná agrese a sklony k násilí, válčení, mužský šovinismus → pohlavní stratifikace, kdy muž má větší „hodnotu“ než žena
- neustálé válčení není způsobeno pouze nedostatkem žen → **nedostatek živ. proteinů** a střetávání loveckých zájmů → (1) muž = lovec, (2) muž = válečník → vyšší počet mužů vede k více živ. proteinům a nižšímu populačnímu růstu

Antropocén – Eremocén?

- lidská činnost způsobuje rozklad lokálních ekosystémů a vymírání mnoha druhů organismů → lidské chování ohrožuje existenci nejen lidského druhu, ale také života na Zemi

„ušlechtilý divoch“

vs.

euroamerická civilizace

- dlouhodobá zkušenost lidských populací s určitým prostředím je rozhodující pro vytvoření stabilních a udržitelných mechanismů pro přežití v určitém ekosystému; nezkušenost s novým prostředím může vést k jeho destrukci až k samotnému **kolapsu sociokulturního systému** (např. ugandští *Ikové*)
- samotné lidstvo svými aktivitami zhoršuje podmínky života na Zemi → mizí zdroje pitné vody, zemědělství eroduje půdu, vyčerpávají se fosilní paliva, vymírají celé druhy organismů ad. → **antropocén**
- samotné lidstvo ovlivňuje stav a proměny ekosystémů a podmanilo si ostatní druhy; lidské aktivity mají negativní dopad na biodiverzitu, jejíž likvidaci musíme považovat za útok na samotné lidstvo, bez které ani lidé nebudou existovat; **Edward O. Willson** (*1929) – eremocén (éra osamělosti)

Kultura jako adaptivní systém

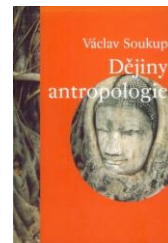
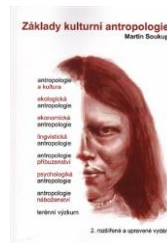
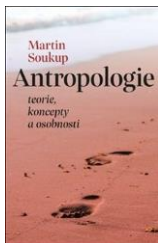
- 60. a 70. léta 20. století
- neoevolucionismus a snaha empiricky studovat člověka a kulturu jako součást konkrétního ekosystému
- příslušníci rodu *Homo* dosahují **ADAPTACE** k vnějšímu prostředí prostřednictvím nadbiologicky vytvořených prostředků a mechanismů – pomocí **KULTURY**
- studium uspořádání vztahu kultury a přírodního prostředí
- ekologické, ekonomické, technologické a demografické faktory představují rozhodující determinanty fungování a vývoje sociokulturních systémů
- kulturní materialismus jako vyhrocená varianta současné ekologické antropologie
- protipól nové etnografie/symbolické a interpretativní antropologie

Kulturní
ekologie/materialismus

x

Nová etnografie
symbolická/interpretativní a.

Člověk, příroda a kultura

Soukup, M. (2019): *Materialistické směry americké kulturní antropologie*, s. 429-500.

Soukup, M. (2015): *Ekologická antropologie: Člověk, příroda a kultura*, s. 53-80.

Soukup, V. (2004): *Kulturní ekologie*, s. 480-490; *Kulturní materialismus*, s. 491-502.